

Γιάννης Κασκαμανίδης

Η ΦΛΩΡΙΝΑ

ΣΤΗΝ ΟΘΩΜΑΝΙΚΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ

ανθρωπογεωγραφία
δημογραφία
κοινωνική και
οικονομική ιστορία

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΦΛΩΡΙΝΑΣ
«Βασιλική Πιτόσκα»
ΦΛΩΡΙΝΑ 2018

Γιάννης Κασκαμανίδης

Η Φλώρινα στην Οθωμανική Αυτοκρατορία
Ανθρωπογεωγραφία, δημογραφία, κοινωνική και οικονομική ιστορία

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΦΛΩΡΙΝΑΣ
«ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΠΙΤΟΣΚΑ»
ΦΛΩΡΙΝΑ 2018

Τίτλος:

Η Φλώρινα στην Οθωμανική Αυτοκρατορία
Ανθρωπογεωγραφία, δημογραφία, κοινωνική και οικονομική ιστορία

Συγγραφέας:

Γιάννης Κασκαμανίδης

© 2018 Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Φλώρινας «Βασιλική Πιτόσκα»

Για την ελληνική γλώσσα σε όλον τον κόσμο.

ISBN: 978-618-82876-3-1

Σελιδοποίηση και εκτύπωση:

Εκδόσεις Δίσιγμα - www.disigma.gr

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται βάσει του Νόμου 2121/93 που ισχύει έως σήμερα καθώς και κατά τη Διεθνή Σύμβαση της Βέρνης (που έχει κυρωθεί με το Νόμο 100/1975). ΑΠΑΓΟΡΕΥΕΤΑΙ η αναδημοσίευση, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή του παρόντος έργου, με οποιονδήποτε τρόπο ή μορφή, τμηματικά ή περιληπτικά, στο πρωτότυπο ή σε μετάφραση ή άλλη διασκευή, χωρίς γραπτή άδεια του εκδότη.

Στην πόλη που δεν έθρεψε τα όνειρα
μοναρχών και εμπόρων,
ιπποτών και λογίων,
τόσο της Ανατολής όσο και της Δύσης

Πίνακας Περιεχομένων

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ ΚΑΙ ΓΡΑΦΗΜΑΤΩΝ.....	9
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΧΑΡΤΩΝ.....	10
ΠΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ.....	11
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	17
ΟΙ ΠΗΓΕΣ.....	21
Η αρχαιολογία.....	22
Οθωμανικές πηγές.....	23
Περιηγητικά κείμενα.....	26
Γαλλικές πηγές.....	27
Εμπορικοί οδηγοί.....	29
Κτηματολόγιον πόλεως Φλωρίνης.....	30
Τοπική ιστοριογραφία.....	31
Η προφορική παράδοση.....	34
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. ΑΠΟ ΤΗ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΣΤΗΝ ΟΘΩΜΑΝΙΚΗ ΠΟΛΗ.....	39
1.1 Ζητήματα ορισμού.....	39
1.2 Οι ρίζες της πόλης.....	40
1.3 Ο σχηματισμός της πόλης.....	42
1.4 Χωρική οργάνωση.....	44
1.5 Η οικονομική δομή.....	46
1.6 Δημογραφικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά.....	46
1.7 Ο 19ος αι.: μετάβαση στον εκσυγχρονισμό.....	48
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. Η ΠΟΛΗ ΤΗΣ ΦΛΩΡΙΝΑΣ.....	53
2.1 Το όνομα.....	53
2.2 Η πόλη και το κάστρο.....	54
2.3 Ο πολεοδομικός ιστός.....	60
2.4 Η κατάκτηση.....	63
2.5 Από το Türbeli ως το Fluribelli.....	64
2.6 Σπαράγματα: 17ος-20ος αι.....	65

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΑ	71
3.1 Η περιοχή.....	71
3.2 Η πόλη.....	83
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. ΔΙΟΙΚΗΣΗ	101
4.1 Η πόλη.....	101
4.2 Οι συνοικίες.....	104
4.3 Τα κτίρια της διοίκησης	105
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ.....	109
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6. Η ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ.....	129
6.1 Οι εκκλησίες.....	129
6.2 Τα τζαμιά.....	130
6.3 Μουσουλμανικά ιερά	134
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7. ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ: ΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ ΤΩΝ ΕΘΝΟΤΗΤΩΝ	139
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8. Ο ΚΑΤΟΙΚΗΜΕΝΟΣ ΧΩΡΟΣ ΚΑΙ Η ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ.....	145
8.1 Εικόνες της πόλης.....	145
8.2 Η φυσιογνωμία των συνοικιών	147
8.3 Η αρχιτεκτονική των κτιρίων.....	150
8.4 Τα χαμάμ, οι Κουλάδες και το Ρολόι	152
8.5 Οι συνοικίες της Φλώρινας.....	153
8.5.1 Τον 15ο και 16ο αι.	153
8.5.2 Από τον 18ο μέχρι τον 20ό αι.....	155
8.5.2.1 Κάτω Τσιφλίκι.....	158
8.5.2.2 Άνω Τσιφλίκι.....	158
8.5.2.3 Τσουκαλάδικα ή Αγγειοπλαστών - Çömlekçi Mahallesi - Grmtzarska Mahalla.....	159
8.5.2.4 Συνοικία Αγίου Γεωργίου.....	159
8.5.2.5 Μπαλή Σουμπασή – Bali Subaşı.....	160
8.5.2.6 Τσουκούρ Μαχαλά – Çukur Mahalla – Grabelitsa.....	160
8.5.2.7 Βαρόσι.....	161
8.5.2.8 Συνοικία του Παλιού τζαμιού – Cami-i Atik.....	162
8.5.2.9 Τσιγγάνικη συνοικία – Giurpti Mahallesi – Kalburcı Mahallesi.....	162
8.5.2.10 Χαμζά Μπέη – Hamza Beğ – Kurşunlu Cami – İmaret.....	163
8.5.2.11 Κιατίπ Αλή – Kâtip Ali.....	164
8.5.2.12 Τα Καζάνια	164
8.5.2.13 Αλβανική συνοικία – Arnaoutska Mahalla	164

8.5.2.14 Συνοικία του Σταυροδρομίου ή της Παλαιάς Βρύσης.....	165
8.5.2.15 Αγορά – Çarsi.....	165
8.5.2.16 Αρμεντοκαλήδων ή Τριβουνιώτικος Μαχαλάς.....	166
8.5.2.17 Βοειδομαχαλάς.....	166
8.6 Η περιφέρεια.....	166
8.6.1 Το οδικό δίκτυο.....	167
8.6.2 Τόποι περιπάτου.....	167
8.6.3 Φυσικοί χώροι λατρείας.....	168
8.6.4 Κοντινά χωριά και οικισμοί.....	168
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	175
ΓΛΩΣΣΑΡΙ ΟΘΩΜΑΝΙΚΩΝ ΟΡΩΝ.....	181
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ.....	187
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ – ΠΗΓΕΣ.....	197
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι: ΘΡΥΛΟΙ, ΛΑΪΚΕΣ ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ.....	207
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ: ΔΥΟ ΣΟΥΛΤΑΝΙΚΑ ΦΙΡΜΑΝΙΑ.....	213
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙΙ: ΧΑΡΤΕΣ.....	217

Κατάλογοι

Κατάλογος πινάκων και γραφημάτων

Πίνακας 3.1: Ο πληθυσμός του ναχιγιέ της Φλώρινας το 1481.....	72
Πίνακας 3.2: Ο πληθυσμός του καζά της Φλώρινας το 1530.....	73
Πίνακας 3.3: Ο συνολικός πληθυσμός του καζά της Φλώρινας το 1544 και το 1613.....	73
Πίνακας 3.4: Ο πληθυσμός του ναχιγιέ της Φλώρινας το 1544 και το 1613.....	74
Πίνακας 3.5: Πληθυσμός του ναχιγιέ και του καζά της Φλώρινας μεταξύ 1481 και 1613.....	75
Πίνακας 3.6: Οικισμοί του ναχιγιέ και του καζά της Φλώρινας μεταξύ 1481 και 1613.....	76
Πίνακας 3.7: Κατανομή εξισλαμισμένων μουσουλμάνων στον ναχιγιέ της Φλώρινας το 1569.....	77
Πίνακας 3.8: Διακύμανση του μη μουσουλμανικού πληθυσμού της περιοχής Φλώρινας κατά τον 17ο αι.....	77
Πίνακας 3.9: Κεφαλικός φόρος για τα έτη 1490 και 1491 (βιλαέτι Φλώρινας).....	78
Πίνακας 3.10: Κεφαλικός φόρος για τα έτη 1490 και 1491 (σαντζάκι Φλώρινας).....	78
Πίνακας 3.11: Ο πληθυσμός της περιοχής Φλώρινας το 1831.....	81
Πίνακας 3.12: Ο πληθυσμός του καζά της Φλώρινας το 1893.....	82
Πίνακας 3.13: Ο πληθυσμός του καζά της Φλώρινας σύμφωνα με τις οθωμανικές επετηρίδες.....	82
Πίνακας 3.14: Ο πληθυσμός του καζά της Φλώρινας κατά τον 19ο αι.....	82
Πίνακας 3.15: Μουσουλμάνοι και μη μουσουλμάνοι της πόλης, τρίτο τέταρτο 15ου αι.....	83
Πίνακας 3.16: Συνοικίες της πόλης πριν το 1481.....	84
Πίνακας 3.17: Μη μουσουλμανικές συνοικίες και μουσουλμανική κοινότητα της πόλης το 1481 (Sokoloski, 1973).....	84
Πίνακας 3.18: Μουσουλμάνοι και μη μουσουλμάνοι της πόλης το 1530 (Coşkun, 2003).....	86

Πίνακας 3.19: Συνοικίες και νοικοκυριά της της πόλης το 1544 και το 1613 (Özgül, 2000).....	87
Πίνακας 3.20: Μουσουλμάνοι και μη μουσουλμάνοι της πόλης 1481-1627.....	88
Πίνακας 3.21: Χριστιανοί και μουσουλμάνοι των συντεχνιών της Φλώρινας.....	91
Πίνακας 4.1: Κτίρια που χτίστηκαν την περίοδο διοίκησης του Ταχσίν Ουζέρ (Uzer, 1999).....	105
Πίνακας 5.1: Φορολογικά έσοδα από την πόλη της Φλώρινας το 1481 (Sokoloski, 1973).....	109
Πίνακας 5.2: Έσοδα από τον καζά της Φλώρινας το 1530 (Coşkun, 2003).....	111
Πίνακας 5.3: Φορολογικά έσοδα από την πόλη της Φλώρινας, 1544 και 1613.....	113
Πίνακας 5.4: Φορολογικά έσοδα από τις συντεχνίες της Φλώρινας.....	116
Πίνακας 5.5: Έσοδα από τη συντεχνία των κρεοπωλών.....	117
Πίνακας 5.6: Έσοδα από τη συντεχνία των παντοπωλών.....	117
Πίνακας 5.7: Κατανομή των μελών των συντεχνιών ανά θρήσκευμα.....	117
Πίνακας 5.8: Επαγγελματίες της Φλώρινας το 1908.....	119
Γράφημα 3.1: Ο συνολικός πληθυσμός του καζά της Φλώρινας το 1544 και το 1613.....	74
Γράφημα 3.2: Πληθυσμός του ναχιγιέ και του καζά της Φλώρινας μεταξύ 1481 και 1613.....	75
Γράφημα 3.3: Οικισμοί του ναχιγιέ και του καζά της Φλώρινας μεταξύ 1481 και 1613....	76
Γράφημα 3.4: Μουσουλμάνοι και μη μουσουλμάνοι της πόλης 1481-1627.....	89

Κατάλογος χαρτών

ΧΑΡΤΗΣ 1: Η ευρύτερη περιοχή της Φλώρινας στις αρχές της δεκαετίας του 1890.....	217
ΧΑΡΤΗΣ 2: Ο καζάς της Φλώρινας το 1530.....	218
ΧΑΡΤΗΣ 3: Ο κατοικημένος χώρος στις αρχές του 20ου αι. και η σημερινή κατοικημένη περιοχή της πόλης.....	219
ΧΑΡΤΗΣ 4: Το οδικό δίκτυο της περιοχής Φλώρινας κατά την ύστερη οθωμανική περίοδο.....	220
ΧΑΡΤΗΣ 5: Τοπογραφικός χάρτης της Φλώρινας, από την Τοπογραφική Υπηρεσία του Γαλλικού Στρατού της Ανατολής.....	221
ΧΑΡΤΗΣ 6: Οι συνοικίες και τα τμήματα των συνοικιών της πόλης στις αρχές του 20ου αι.	222
ΧΑΡΤΗΣ 7: Οι εκκλησίες, τα τζαμιά, τα σχολεία και τα κτίρια της διοίκησης στην πόλη της Φλώρινας στις αρχές του 20ου αι.	223